

MALİK DEDE'NİN SÖZ İNCİLERİ

Bir evin bir çocuğu olan Emre, ‘yere basma gözüme bas’ dercesine ‘el bebek gül bebek’ yetiştirilmişti. Bu aşırı ilgi ve titizlik, onu doğal olarak biraz da şımarık yapmıştı. İlk zamanlar okula babası tarafından özel arabayla taşınan Emre, daha sonraları bu durumdan sıkılmaya başlamıştı. Çünkü yakın yerlerden gelen arkadaşları yürüyerek okula varıyorlardı. Uzaklardan gelenler ise okul servisiyle gelip gidiyorlardı. Kendisinin bu kadar ilgi kısılcasına alınması onu rahatsız etmekteydi, hatta bu durum arkadaşları arasında da alay konusu olmuştu. Bu durumdan sıkılan Emre, artık okula arkadaşlarıyla birlikte gitmek istediğini babasına söylemişti. Zira okulla ev arası on beş dakikalık yürüme mesafesindeydi.

Babası, biricik oğlunun bu makul isteğini olgunlukla karşılamış, hatta buna sevinmişti bile. Çünkü bu istek, oğlunun büyüdüğüne de işaret etmekteydi. Annesi bu duruma itiraz etse de babanın sözü kanun hükmündeydi. Artık Emre arkadaşlarıyla birlikte güle oynaya gidecekti okula. Sabahleyin arkadaşları tarafından evinden alınan Emre'nin mutluluğuna diyecek yoktu. Okula gidip gelmek, ayakları üstünde durmak ona apayrı bir özgüven vermişti.

Emre bir gün okul dönüşünde heyecan ve telaşla annesine koşmuş, sırtındaki çantasını yere indirip karıştırmaya başlamıştı. Felsefe defterini çıkararak “Okunacak en büyük kitap insandır” sözünün ne anlama geldiğini sormuştu annesine. Annesi ilk anda bu sözden bir şey anlamamış, derin derin düşünmeye başlamış, bu sözü defalarca tekrarlatmıştı Emre’ye... Anne, ilk kez duyduğu bu gizemli sözü açıklamak için çırpınıp dursa da bir türlü kelimelere dökememişti maksadını. Sözü evirip çevirmiş; fakat cümleler bir türlü noktalanamamıştı.

Emre, aklını kurcalayan sorusuna cevap aramak için vardığı bu ilk duraktan cevapsız dönmüştü. Baba akşamleyin işten dönünce, bu sözün manasını bir de ona sormuştu. Gün boyun çalışmaktan bitkin düşen baba, oğlunun dediklerini duysa da hakkıyla ve layıkıyla işitmemiş, sözü geçiştirmenin ve bu cendereden kurtulmanın arayışı içine girmişti.

Sorusuna cevap bulamayan Emre'nin sabahleyin uyandığında yapacağı ilk iş, halk kütüphanesine giderek Hacı Bektaş Veli’yle ilgili kitapları taramak olacaktı. Çünkü henüz vuzuha kavuşturamadığı bu gizemli sözün sahibi, bugüne kadar sadece adını duyduğu bu ermiş kişiydi. Fakat bu isim onda birkaç dinî imgeden başka pek bir şey çağrıştırmıyordu.

Emre, gece yatağına yatarken bir türlü açıklığa kavuşturamadığı bu söz, zihnini kurcalayıp duruyordu. “Okunacak en büyük kitap insandır” sözü zihninin köşelerinde yankılanıp duruyordu. Bir şeyler sezse de bir türlü toparlayamıyordu kırık dökük cümlelerini.

O gece bütün gayretlerine rağmen uyuyamamıştı Emre... Her uyuma girişiminde bu bir türlü içinden çıkamadığı söz, bir cımbız misali, közleşen zihnine batmış, uykularını bine bölmüştü. İnsan, nasıl olur da okunacak en büyük kitap olarak düşünülebilirdi. İnsan topraktan yaratılmıştı; kitabın hammaddesi ise ağaçtı. Acaba ağaç da toprakta büyüdüğü için mi insanla kitap arasında böyle bir ilişki kurulmuştu? Kitap da, insan da bilgi kaynağıdır, ikisi de öğretir; bu yüzden mi aralarında böyle enteresan bir münasebet kuruluyordu? Bilinmez...

Emre, halk kütüphanesine gitmişti gitmesine de, bu sözü açıklığa kavuşturmak için koca kütüphaneden de yeterinde istifade edememişti. Fakat o güne kadar sadece ismen duyduğu Hünkâr Hacı Bektaş Veli hakkında etraflıca bilgiye sahip olmuştu. Emre, bu Hakk, hakikat ve halk dostunun arifliği, ilim ve irfan derinliği karşısında hayretler içinde kalmıştı.

Emre'nin arayışı devam ediyordu. Söz dönüp dolaşmış yine anneye gelmişti. Anne, sözün etrafında manevralar yapsa da Emre'yi tatmin edecek şeyler söylemeye muvaffak olamamıştı. İşin içinden bir türlü çıkamayan anne, çareyi Emre’yi dedelerin dedesine, Malik Efendiye göndermekte bulmuştu. Malik Dede, o semtte fikrine başvurulmuş ve halk tarafından

çok sevilen, saçları ağarmış bir bilge adamdı. Çok okuyan ve cemiyet adamı olan bu yaşlı çınar, mutluluğu insanların mutluluğunda buluyordu. Onun için de kapısını onlara açmıştı.

Emre, daha evvel yakın arkadaş çevresinin dışına çıkmamıştı. Doğrusu bu bilge dedeye gidip gitmemekte tereddüt ediyordu. Zira nasıl karşılanacağını bilmiyordu. Annesinin zoruyla gitmek mecburiyetinde kalmıştı. Emre'nin geldiğini gören Malik Dede, onu herkese açık kapısının eşliğinde tebessümle karşılamıştı. Kelâma erenlerin selamıyla başlayan Emre, sözü Hacı Bektaş Veli'ye getirmişti. Bu büyük arifin adını duyan Malik Dede, bir hoş olmuştu. Zira Malik Dede'nin seksen yıllık koca ömrü onun yolundan gitmekle geçmişti.

Emre, bu kutlu mekâna varır varmaz söze girmek için fırsat kolluyordu. Zira ilk bakışta yadırgadığı bu sade mekânda fazla kalmak istemiyordu. Onun için de hemen söze girerek şunları söyledi: “Felsefe öğretmenimiz, 'Okunacak en büyük kitap insandır' sözü üzerinde derinleşmemizi bu konuda bir proje hazırlamamızı istedi bizden. Bununla ilgili olarak çok düşündüm, cümleleri bir noktaya kadar getirdimse de bir türlü tamamlamaya muvaffak olamadım. Halk kütüphanesine giderek din, felsefe ve edebiyat bölümlerindeki pek çok kitabı raflardan indirerek sayfa sayfa taradım. Bu sözün anlam derinliğine varamasam da, bugüne kadar sadece adını duyduğum Hacı Bektaş Veli hakkında hatırı sayılır malumatlara sahip oldum. Meğer onu tanımadan, öğretilerine aşına olmadan ne de eksik yaşıyormuşum; bu gayretlerim neticesinde bu noktaya vardım. Bu sözün derinindeki mânâ kökünü anneme sorsam da o, beni size gönderdi; ben de kapınızın eşliğine vararak bu mânânın peşine düştüm.”

İşlenmeye hazır hammaddenin fabrikanın önüne getirilmesi fabrika sahibini nasıl mutlu ederse, Emre'nin böyle bir vesileyle bu dergâha gelişi de Malik Dede'yi o derece mutlu etmişti. Gencecik bir çocuğun top peşinde değil de, böyle bir anlam derinliğinin peşinde koşması Malik Dede'yi fazlasıyla sevindirmişti. Onun Hacı Bektaş Veli'yle ilgili neler bildiğini öğrenmek için sohbeti bu çerçevede sürdürme gayreti içerisindeydi. Öncelikle oturma odasının bir köşesinde bulunan ocağı yakarak çay suyunu kaynatmaya başlamıştı. Malik Dede, çayı demlemekle uğraşırken Emre'ye okuluna ve derslerine dair sorular soruyor, ardından sözü Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye getiriyordu. Malik Dede biraz da Emre'nin heyecanını yenmesi için uğraşıyordu. Emre, 'bir an evvel bitse de gitsem' düşüncesindeydi.

Tavşankanı çaylar büyük bir keyifle yudumlanırken sohbet de koyulaşmıştı. Malik Dede, konu Hacı Bektaş Veli olunca kendinden geçerek onu anlatmaya koyulmuştu: “O, Bektaşî tarikatının piridir. Bu tarikatın söylemleri ta on üçüncü yüzyılda oluşmuştur. Zahir ve batın ilimlerinde derin bilgilere sahiptir. O, alevî-bektaşî anlayışının harcını karmıştır. Onun felsefesinde insan sevgisi, hoşgörü, eşitlik ve paylaşım apayrı bir yer teşkil eder. 'Makalat' adlı eseri onun kıymetli düşüncelerini günümüze taşır. İlim sahibi olmak onun şiarıdır. O, nefesine söz geçirebilen gerçek bir kahramandı. En zor şartlarda bile hiçbir zaman Hakk'tan ümidini kesmemiştir. Sabır ve kanaati en büyük zenginlik olarak görmüştür. Toprak gibi alçakgönüllü olmayı yeğlemiştir. Yetmiş iki milleti bir görerek kimseyi ayıplamamıştır. Yoksullara yardım etmekte çevresiyle yarışmıştır. Sohbetlerinde hakikatin sırlarını dost halkasıyla paylaşmıştır. Onun birbirinden güzel ve derin mânâlar içeren sözleri Hakk dostlarının ezberindedir. Bunlar arasında 'İncinsen de incitme', 'Her ne ararsan kendinde ara', 'Eline, diline, beline sahip ol', 'Ârifler hem arıdır, hem arıtıcı', 'Bir olalım, iri olalım, diri olalım', 'Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu', 'Cahiller ve hak tanımazlara, sükût ile karşılık veriniz' sayılabilir.”

Emre, bu gönül adamını ve Hakk dostunu pür dikkat dinlese de bir an evvel sadede gelmek istiyordu. Çünkü onun asıl derdi, üzerindeki proje yükünün altından kalkmaktı. Malik Dede bunu anlamış olacak ki sözü bu noktaya getirerek “Okunacak en büyük kitap insandır” hikmetli kelâmını telaffuz etti. Bu esnada Emre'nin dikkati öncekine göre ikiye katlanmıştı:

“Hakikaten de 'Okunacak en büyük kitap insandır.' Zira insan, kâinat kitabının özüdür, özetidir. Rabbimiz biz insanları eşref-i mahlûkat(yaratılanların en şerefli) olarak yarattığını söylüyor. Melekleri bize secde etmeleri için uyarıyor. Demek ki cüzi irade sahibi olan insan yüksek ahlakı sayesinde, imtihana tabi olmayan meleklerden de yüce bir makam ve mevki sahibi olabiliyor. Bu, insan nevi için ne büyük bir devlet, ne büyük bir kıymet, ne büyük bir servettir. Bunun şükrünü lâıkiyle eda etmek için gece gündüz secdede kalsak yeridir.

İnsan hem soy bakımından, hem de ontolojik(varlık) bakımından akıllara durgunluk veren büyüleyici bir varlıktır. O, okyanusların derinliklerinde başlayan tek hücreli canlılardan günümüzün insanına kadar uzanan uzun bir yaşam çizgisinin bütün izlerini mevcudiyetinde taşır. Makro kozmosun olduğu kadar mikro kozmosun da biricik aynasıdır. İnsan bu iki ucu birbirine bağlayan bir halkadır. Çok uzaklardan gelip çok uzaklara giden sırlı bir varlıktır.

İnsanın değeri bir açık çek hüviyetinde değildir, bu da bazı şartlara bağlanmıştır. Unutmamak gerekir ki insanın kıymeti himmeti kadardır. Kim neye kıymet veriyorsa, kendi kıymetini de ortaya çıkarmış oluyor. Değer verdiklerimiz bizim kimliğimizin yansımasıdır.

Akıllı insan, kendini ve nevini bir ayna olarak görür. O aynaya her dem bakmayı ihmal etmez. Çünkü aynada yansıyan gönül dünyamızdır. Oraya yansıyanı beğenmeyenler, davranışlarını değiştirmek, kendilerini yenilemek, her dem tazelenmek mecburiyetindedirler.

Kişinin kadrinin ve kıymetinin varlığı, mihnetlere, bela ve musibetlere, sıkıntılara sabretmesiyle ortaya çıkar. Bu mihnet, dünyalığın olmaması veya eksilmesi, elden çıkması ile olur. Sabredenlerin, sabırdaki sebatları sebebiyle iyilikleri; yani sabır, tevekkül, kanaat ve hilm(yumuşak huyluluk) gibi güzel hasletleri artar. Böylece olgunlaşan insanın kalp aynasındaki kirlere, cevherin halis hâle getirilmesi gibi temizlenir. Başka türlü arınmak mümkün değildir. Herkes kendi aynasına bakarak temiz veya kirli oluşunu seyretmelidir.

Ne güzel söylemiş Şeyh Galip: “Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen /Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen” diye... İnsan deyip de geçmeyin. Rabbin tecellisi insanın yüzünden yansır. Bütün kâinattan süzülüp gelen insan, âlemin özüdür; varlıkların gözbebeğidir. İnsan her varlıktan daha olgun ve ileridir; varlığın ve yaratılışın gayesidir. Erlik, yiğitlik nurlarının madeni, sevgi sırlarının mahzeni insandadır. Hüner de, hakikat de, yer de, gök de, cehennem de, cennet de, arş da, kürsî de, melek de ondadır. Bütün bu hakikatleri eksiksiz bir şekilde ancak insan denen muammada okuruz. Bundan daha veciz bir kitap olabilir mi? Hikmetleri kelimelerin kalplerine indiren ve bizi halk eden Allah'a hamd olsun...”

Malik Dede söz ırmaklarında sular seller gibi akıyordu. Bir kere geçmişti kendinden, bir çeşit trans hâlini yaşıyordu. Emre de hızlı bir şekilde elindeki kâğıda notlar alıyordu. Fakat dediklerinin ancak onda birine yetiştirebiliyordu; o da bu sözlerden etkilenmiş, adeta kendinden geçmişti. Sonraki günlerde Emre'nin dergâha gelişleri, sohbet halkasına girişleri sıklaşmıştı.

Felsefe öğretmeni yılsonunda proje ödevlerini toplamış, teker teker okumaya başlamıştı. Projeler içinde ilgisini en çok çeken Emre'nin hazırladığı ödevdi. “Okunacak en büyük kitap insandır” sözünü birçok açıdan enine boyuna ele alan Emre, ortaya kitap hacminde bir eser çıkarmıştı. Bu yaştaki bir çocuğun böyle derin ve özgün anlamlar içeren, ontolojik derinliğe sahip bir yazı dosyası hazırlamasını öğretmenin akli almıyordu. Bir şeyler vardı ama ne?... Bu öyle internette kopyala-yapıştır yöntemiyle yapılacak bir ödev değildi.

Öğretmen, yazının sonundaki kaynaklar kısmına baktığında olayın gizemini yarı yarıya çözmüştü. Birçok kitap isminin yanında “Malik Dede” ibaresini gören öğretmen, hayretini gizleyememişti. Merakını gidermek için de Emre'yi zümre odasına çağırarak ona Malik Dede'ye dair sorular sormuştu. Emre'nin verdiği cevaplar karşısında kendisinde Malik Dede'yi görme isteği belirmişti. Öğrencisinden, kendisini bu esrarengiz adama götürmesini, onunla tanıştirmasını istemişti. Emre de öğretmenin bu isteğine müspet cevap vermişti.

Bir hafta sonu Emre'yle felsefe öğretmeni, Malik Dede'nin, şehrin kenar mahallelerindeki evinin yolunu tutmuşlardı. Emre, yol boyunca öğretmene Malik Dede'yi anlatıp durmuştu. Bu anlatılanlar öğretmenin merakını iyice kamçılamıştı. Emre'yle felsefe öğretmeni, Malik Dede'nin evine vardıklarında saç ve yüzü bembeyaz bir pir-i faniyle karşılaşmışlardı. Bu güzel sima sanki başka bir gezegenden gelmişti bu kirletilmiş dünyamıza. Malik Dede bu iki genç insana çok itibar göstermiş, onları özel konuk olarak görmüştü. O gece, tavşankanı çaylar eşliğinde, öteki güne devredene kadar derin meselelere girmişler, fani yanlarını törpülemişlerdi. Öğretmen, okunacak bu en büyük kitabın baş sahifesinden çok etkilenmişti. Artık öğretmenle öğrencisi Emre, bu sırlı dergâhın müdavimlerinden olmuştu.